
УДК 343.83

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Ірина Олександрівна БАНДУРКА,

*доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЕПІДЕМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СЛІДАМИ КОРОНАВІРУСУ

Початок ХХІ століття ознаменувався появою загрози глобального поширення низки інфекцій, що викликаються вірусами. Серед них атипова пневмонія, пташиний та свинячий грип. Проте проблеми людства не вичерпуються лише цими інфекціями. Щорічно на малярію хворіє близько 400 млн осіб, не менше 1 млн з них помирає. Також десятками і сотнями мільйонів хворих відзначені інші тропічні інвазії. До сьогодні у світі не зникла загроза епідемічного поширення чуми і холери, вірусних контагіозних лихоманок, туберкульозу, ВІЛ тощо. Всі вони перебувають під пильним оком Всесвітньої організації з охорони здоров'я, національних урядів, громадськості.

Цього року планету захопив коронавірус Covid-19. Пандемія грипу – явище, що періодично повторюється. У ХХ столітті було кілька таких ситуацій: «іспанський» грип у 1918 р. (H1N1), «азіатський» грип у 1957 р. (H2N2), «гонконгський» грип у 1968 р. (H3N2) і у 1977 р. (H1N1). У 1918 р. пандемія грипу забрала, за різними оцінками, 40–50 млн осіб в усьому світі. Ця пандемія, яка мала безпрецедентний характер, вважається однією з найбільших причин смертельних випадків в історії людства. Наступні пандемії були набагато слабші: приблизно 2 млн смертей у 1957 р. і 1 млн – у 1968 р. Потенціал можливої пандемії коронавірусу оцінюється експертами в 100 млн людських життів.

Інфекційні хвороби разом із масовими неінфекційними захворюваннями токсичного походження, зумовленими дією біологічних, хімічних та радіоактивних факторів, створюють у

світі так звані «надзвичайні» ситуації у сфері охорони здоров'я, що вимагають екстреного реагування. Стратегія по відношенню до гострих загроз полягає в тому, щоб своєчасно і в раціональних обсягах здійснювати відповідні дії, мінімізуючи при цьому соціально-економічні втрати і геополітичну шкоду. Наведені вище приклади епідемічних ситуацій підтверджують високу вірогідність соціально-гуманітарного колапсу в окремо взятій країні за умови негативного сценарію розвитку епідемічного процесу, помноженого на імпотентність влади, її зволікання з ухваленням своєчасних і жорстких рішень. Значною мірою це стосується актуальних, нових, тих, що поширюється на нові території, інфекційних хвороб, особливо вірусної етіології, з недостатньо вивченою епідеміологією, за відсутності адекватного набору діагностичних, профілактичних, лікувальних засобів і ефективних протиепідемічних заходів. І це положення на тлі чітко простежуваної тенденції появи в світі нових інфекцій та можливості штучного створення епідемічних ситуацій необхідно враховувати при забезпеченні кримінологічної безпеки населення країни.

Отже, актуальними сьогодні є аналіз і оцінка широкого спектру відповідних загроз і викликів на предмет виявлення криміногенних ризиків у сфері біологічної безпеки, умовами яких можуть виступати надзвичайні ситуації санітарно-епідеміологічного характеру національного значення, які в еру глобалізації набувають транскордонного вектору.

Щодо України та її дій в умовах поширення пандемії коронавірусу в усьому світі, то до основних причин і умов виникнення та подальшого ускладнення епідемічної ситуації можна віднести: інфраструктурну кризу та низьку ефективність медичної реформи; недостатнє нормативно-правове регулювання та низький державний контроль у сфері забезпечення біологічної безпеки; недостатнє фінансування науково-технічних досліджень; закритість інформації про потенційну небезпеку коронавірусу; людський фактор, що виявляється як у недостатньому професіоналізмі фахівців, так і низькому рівні епідемічної культури населення; абсолютну некерованість міграційних процесів, як внутрішніх, так і зовнішніх; кризу трудових ресурсів на територіях, схильних до ризику виникнення природних катастроф; виникнення внаслідок гібридної агресії бунтівної території у вигляді окремих районів Донецької та Луганської областей, яка протягом нетривалого часу перетворилась на плацдарм терористичної загрози і полігон відтворення найбільш небезпечних форм кримінальної діяльності; радикалізацію соціально-політичної сфери, ініціювання масових хвилювань і заворушень; зміну державного устрою через серію «ліберальних реформ», внаслідок чого відбулось перепрограмування державного апарату на дії в інтересах і на користь представників іноземних держав; руйнування агропромислового комплексу, який є основою продовольчого забезпечення та харчування населення, необхідність закупівель продовольства за кордоном; порушення або обмеження поставок життєво важливих продуктів і товарів при ініціюванні ажіотажного попиту на них тощо.

Усе це, а також ідеологія лібералізму у крайніх її проявах, примат «загальнолюдських цінностей» над суспільними, державними і національними інтересами створюють нові абсолютно унікальні умови, непередбачувані за своїми наслідками для безпеки і цілісності нашої держави, особливо в контексті катастрофічних впливів пандемії коронавірусу Covid-19.

Для розгойдування такої надскладної системи, як держава, існує безліч способів і технологій, перше місце посідають інформаційно-психологічні технології і серед них: помилкові чутки і дезінформація, відвертий обман у висвітленні подій, що відбулися, і реальної ситуації, несприятливі і загрозливі прогнози політичних і громадських діячів, астрологів, віщунів тощо.

На ситуацію поширення коронавірусу в нашій державі, ускладнену масовим поверненням українських заробітчан з країн Західної Європи, загальним падінням життєвого рівня населення, перманентною політичною кризою, збройним протистоянням, нашарувались такі обставини:

- фактор нової інфекційної хвороби, по відношенню до якої залишились неопрацьованими або недостатньо представленими засоби індикації та ідентифікації (лабораторні методи визначення етіологічного агента, методи специфічної профілактики і лікування, найбільш ефективні протиепідемічні заходи);
- ефект несподіванки, який зазвичай присутній при непрогнозованій інтродукції нової інфекційної хвороби на нову територію;
- феномен неготовності національних і міжнародних структур охорони здоров'я до зміни синдромного фону хвороби, який збільшив тривалість часу виявлення та диференціальної діагностики коронавірусу зараз у період інтенсивного поширення збудника в людській популяції;
- фактор непередбаченого і такого, що раніше не мав аналогу, темпу просування хвороби із сільської місцевості західних регіонів у соціуми великих населених пунктів і столичних міст

центральної, східної і південної України у поєднанні з експлозивним зростанням інтенсивності й екстенсивності епідемічного процесу, масштабування соціально-економічної значущості хвороби, що значно перевищує ресурсні можливості нашої країни;

– ризик потенційного рукотворного впливу на хід розвитку епідемічного процесу з метою випробування якостей біологічних агентів і вироблення ефективних заходів індикації, ідентифікації, моніторингу, лікування та епідеміологічного контролю.

Очевидно, що закономірним результатом дії наведених вище обставин може стати соціальна катастрофа, тобто зміна соціальної системи, що призводить до негативних результатів (потрясінь). За найгірших сценаріїв розгортання пандемії в Україні можуть статись різні форми соціальних катастроф. Вони можуть виявлятися в революціях і контрреволюційних переворотах, заколотах, бунтах, конфронтації, протистоянні між різними групами, економічних та інших кризах. Найстрашніші наслідки соціальної катастрофи уособлені в революціях, які часто призводять до деградації суспільства, масового його божевілля, деформації людської поведінки, руйнування фундаментальних духовно-моральних основ життя людей.

Попереджений – значить захищений. Попередити про небезпеку і загрозу – це перший рівень і найефективніший спосіб захисту, оскільки дозволяє якщо не виключити загрозу, то підготуватися до неї і вжити заходів, що зменшують можливі збитки і втрати. Катастрофа виникає не відразу, для цього повинні бути відповідні зовнішні впливи, період підготовки і внутрішні умови системи. Природна, техногенна та соціальна екосфера, як складна система, тривалий час зберігає пам'ять про всі попередні впливи, як аперіодичну активізацію, що має чітку спектрально тимчасову закономірність. Наступні дії, їх синергія, накопичення внутрішньої потенційної енергії, порушують стан стійкої динамічної рівноваги складної системи і переводять її в новий стан стійкої рівноваги або викликають її руйнування і катастрофу. Перед настанням катастрофи проявляються явища-ознаки або попередники, які можуть бути виявлені за допомогою моніторингу критичних параметрів стану системи. Даний підхід дозволяє вирішити велике коло прогностичних завдань, що стоять перед владою та її правоохоронними органами, в напрямку забезпечення епідемічної безпеки.

У цілому системність підходу до вироблення сучасної національної стратегії боротьби з інфекційними хворобами визначається такими положеннями, як:

- оптимізація алгоритму попередження, виявлення, реагування та ліквідації епідемічних наслідків надзвичайних ситуацій епідемічного характеру, адекватних новим загрозам;
- урахування всього комплексу проблем, пов'язаних із розповсюдженням інфекційних хвороб;
- максимальна мобілізація наукового, практичного та ресурсного потенціалу управління стримуванням поширення інфекційних хвороб;
- зміцнення глобальних мереж шляхом створення потенціалу попередження глобалізації нових біологічних загроз.

Одержано 17.03.2020